

1. PERUSTIEDOT KOHTEESTA	
1.1. Maisema-alueen nimi	Vihteljärvi-Niemenkylä kulttuurimaisema
1.2. Maisema-alueen uusi nimi	Vihteljärvi-Riiholahti kulttuurimaisema
1.3. Kunta	Kankaanpää - Lavia
1.4. Pinta-ala	5 250 hehtaaria
1.5. Aikaisemmat inventoinnit [tekijä, vuosi, arvo]	VAM-alue Vihteljärvi-Niemenkylän kulttuurimaisema 1992, Vihteljärven kulttuurimaisema RKY1993, Riiholahten kulttuurimaisema RKY1993, Vihteljärven kulttuurimaisema, Satakunnan arvokkaat kulttuurimaisemat 2005, Aluskylän-Niemenkylän kulttuurimaisemat, Satakunnan arvokkaat kulttuurimaisemat 2005, Susikoski, Satakunnan arvokkaat kulttuurimaisemat 2005 ja Riiholahten kulttuurimaisema, Satakunnan arvokkaat kulttuurimaisemat 2005.
1.6. Päiväysinventoijan nimi	Jenny Alatalo
1.7. Päiväysinventoinnin pvm	maasto 3.-4.4.2013
1.8. Arkistointipaikka	
2. MAISEMAMAAKUNTA JA -SEUTU	
2.1. Maisemamaakunta ja -seutu [Mietintö 66/1992]	Lounaismaa /Pohjois-Satakunnan järvisseutu
2.2. Maisematyyppi [Maakunnallinen maisemaselvitys]	Pohjois-Satakunnan järvisseutu
2.3. Kuvailuteksti [Lyhyt kuvaus maisemamaakunnan ja -seudun tyypillisistä piirteistä]	Lounaismaan maiseman peruselementit vaihtelevat rikkonaisesta saaristosta ja kumpuilevista, osittain paljastuneista kallioalueista laajoihin tasaisiin, viljaviin savikkoalueisiin, joilla lukuisat joet kiemurtelevat. Pohjois-Satakunnasta Lounaismaa vaihtuu kohti Suomenselän karuja vedenjakaja-alueita. Seudun verraten metsäistä yleisilmettä elävöittävät monet järvet. Savikoita on alueella niukalti pienehköjen jokien varsilla ja maanviljelyn edellytykset eivät ole yhtä hyvät kuin muualla Lounaismaalla. Alueella olevia peltomaisemia elävöittävät niiden sijainti järvien ja jokien rantamilla. Verrattain harva asutus on sijoittunut pääasiassa pienten jokilaaksojen tuntumaan.
3. LUONNON OMINAISPIIRTEET	
3.1. Maa- ja kallioperä	Alueen kallioperää koostuu monista kivilajeista. Alueen eteläisin reuna on graniittia, Riiholahten alue ja jokilaakson keskiosa ovat suurimmaksi osaksi kiillegneisiä ja -liusketta ja alueella on myös granodioriittia, tonaliittia ja kvartsidioriittia. Maisema-alueen pohjoisin osa on intermediääristä ja felsistä metavulkaniittia. Pohjamaalajiltaan alue on suurimmaksi osaksi savea, kalliomaata ja kalliopaljastumia. Saviset alueet keskittyvät ruhjelaakson keskelle sekä Riiholahten alueelle. Savisten alueiden läheisyydessä on myös hienojakoisia ja sekalajitteisia maalajeja. Niemenkylästä etelään päin laakson reunoilla on kalliomaata ja kalliopaljastumia. Kalliot on arvotettu GE2 alueiksi eli maakunnallisesti arvokkaiksi kallioalueiksi Satakunnan maakuntakaavassa.
3.2. Vesistöt ja ranta-alueet	Vihteljärvi-Riiholahti kulttuurimaiseman pohjoisreunaa rajaa Hämeenkaan harjumainen muodostelma, mikä on merkittävä pohjaveden muodostumisalue. Hämeenkaan reunoilla on lähteellinen vyöhyke, josta pohjavesi purkaantuu ulos. Kuuluisin lähde, Kuninkaanlähde, sijaitsee maisema-alueella. Laakson pohjalla on vesireitti, joka saa alkunsa Kuninkaanlähteestä. Alueen pienet järvet muodostavat pohjoisesta etelään päin suuntautuvan pienten järvien ketjun, joita yhdistävät joet, purot ja kosket. Nämä järvet ovat nimeltään Kuolemainen, Vihteljärvi, Kaukolanjärvi, Sollalahti, Ruojärvi, Vuorijärvi, Härkäjärvi ja Susijärvi. Susijärvestä vedet laskevat Susikosken kautta Karhijärveen. Järvet ovat matalia ja niiden reuna-alueet ovat vaarassa umpeutua ja muuttua hitaasti virtaavaksi joeksi. Mataluus johtuu osaksi siitä, että niiden vedenpintaa on laskettu viljelysmaan lisäämiseksi.
3.3. Luonnonhistorian erityspiirteet	Alue on syntynyt ruhjelaaksoon, jonne jääkauden jälkeen on kulkeutunut hienojakoisia maa-aineksia kuten savea, hieta ja hiesua. Alue rajoittuu pohjoisreunalta Hämeenkaan harjualueeseen.
3.4. Kasvillisuustyypit	Aluetta reunustavia metsiä hallitsee kuusi, jota on puolet puumäärästä, toisena tulee mänty 40 prosentilla ja lehtipuiden osuus on 10 prosenttia. Hämeenkaan karulla hiekkamaalla kasvaa puhtaita männiköitä. Laakson länsireunat ovat selänreunoja ravinteikkaampia ja kasvillisuuskin vaihtelevampaa. Täältä löytyy tuoreita ja lehtomaisia kangasmetsiä. Pienialaisia soita on runsaasti. Hämeenkaan ja ruhjelaakson ulkopuolella on myös laajoja suoalueita, mutta varsinaisella maisema-alueella suurimpia soita ovat pohjoisessa Myllykulman alueella Leponeva, Vihteljärvellä oleva Vihannankeidas ja Jankkarinkulman Iso-Rastaus.
3.5. Arvokkaat luontokohteet	Hämeenkaan rantavallit ovat geologisesti edustava luonnonmaisema ja kuuluvat valtakunnalliseen harjujen suojeluohjelmaan sekä Natura 2000-verkoston. Hämeenkangasta pidetään yhtenä maamme merkittävimmistä harjukokonaisuuksista. Alueen itäpuolella sijaitsevat myös Hämeenkaan arvokkaat rantavallit, jotka ovat luonnonsuojelualuetta. Kuninkaanlähde ja puro ovat luonnontilaisia ja niiden alueella kasvaa uhanalaisia kasveja, minkä takia ne on luokiteltu luonnonsuojelualueiksi. Myös rehevöityneet Riiholahti ja Riiholahti ovat luonnonsuojelualueita.
3.6. Eläimistö ja kasvilajisto	Kuninkaanlähteellä esiintyviä harvinaisia lajeja ovat mm. lähdesara ja purosätkin sekä Myllykoskessa esiintyvä erittäin harvinainen kiehkuraminttu. Alueella esiintyviä uhanalaisia lajeja ovat arohietayökkönen, haprakynsisammal, kantokorvasammal, lähdesara, maariansirvikäs, otalimisammal, puroulouhekas, puroriippasirvikäs, purosätkin, pyörörutavesiäinen ja liito-orava.

3.7. Ilmasto	Maisema-alueen eteläosa kuuluu eteläboreaaliseen kasvillisuusvyöhykkeeseen ja pohjoisosa keskiboreaaliseen kasvillisuusvyöhykkeeseen. Alueen keskilämpötila on noin 3,5 - 4 astetta ja alueella sataa vettä keskimäärin noin 825-900 mm.
3.8. Maisemarakenne	Maisema-alueen luonto on erittäin vaihtelevaa ja monipuolista. Alueen pohjoisosa on lähteiden, lähdepurojen ja harjuun rajoittuvien reunasoiden aluetta. Alue jatkuu melko kapeana, luonnonvaraisena ja pusikoituneena jokilaaksona etelään. Alueen maisemarakenne on pienipiirteistä, mosaiikkimaista ja kumpuilevaa maisemaa, missä vaihtelevat metsät, pellot ja metsäiset saarekkeet. Alueen eteläosaa leimaavat jyrkät kalliot ja niiden aluslehdot. Riihon alueella maiseman topografiaan kuuluvat loivat järveen laskevat rantapellot.
4. KULTTUURISET OMINAISPIIRTEET	
4.1. Arkeologinen kulttuuriperintö	Maisema-alueella on 15 kivikautista asuinpaikkaa Niemenkylän ja Riihonlahden alueen välissä. Maisema-alueen läheisyydessä itäisellä Kourankulman kallioilla on kolme muinaisjäännöstä, joista kaksi on kivikautista asuinpaikka ja yksi historiallisen ajan tervahauta. Karhijärven ympärillä on useita muinaisjäännöksiä.
4.2. Maiseman kulttuurihistoria	Maiseman muotoutumiseen on vaikuttanut järvienlasku 1800- ja 1900-luvun vaihteessa. Alueen maankäytön vaiheista selviää hyvin, kuinka joen varrella olevat alueet ovat laajentuneet ja muuttuneet kuivatuksen johdosta niityistä pelloiksi. Alueen perusrakenne on ollut hyvin samanlainen 1850-luvulta lähtien. Asutuksen lisääntymisen seurauksesta peltoja raivattiin lisää. Asutus kasvoi alueella voimakkaasti aina vuoteen 1926, jonka jälkeen se on lisääntynyt rauhallisemmin. Seuraavan väestön voimakkaamman lisääntymisen Vihteljärven alueella johtui todennäköisesti alueella toimivasta kenkäteollisuudesta. Lavian puolella viljelykäyttöön sopivat maa-alat oli raivattu pelloiksi vuoteen 1926 mennessä, mutta Kankaanpään Vihteljärven puolella peltoja on raivattu aina 1980-luvulle asti. Karhijärven rannalla olevat pellot ovat olleet 1900-luvun alusta lähtien nykyisessä laajuudessaan viljelykäytössä. Ainoastaan Riihonlahden ja Riihonlammin etelän puoleiset pellot olivat vielä niittyinä. Suurempana ruhjelaaksoon liittyvät murroslaaksot ja niiden väliin jääneet viljelykseen sopivat alueet on otettu viljelykäyttöön ajan kuluessa. Osa pelloista on nykyään poistettu viljelykäytöstä istuttamalla niille puita. Vesistön länsipuolella kulkeva yleinen tie valmistui vuonna 1890 ja sen linja säilyi pitkään samana. Nykyinen Pohjanmaantie valmistui vuoteen 1982 mennessä ja se noudattaa suurimmalta osalta vanhoja linjauksia Kankaanpään puolella, mutta Lavian puolella se on muuttunut suurimmalta osalta. Alueen pohjoisosassa kulkevan Hämeenkaan päällä kulkenut Kyrönkankaantie on ollut 1600-luvulle asti ainoa tie Hämeestä Pohjanmaalle. Ratsu- eli postitieksi se raivattiin noin 1630-luvulla.
4.3. Maiseman kannalta merkittävät elinkeinot	Alueen maisemasta näkyy selvästi pitkään jatkunut maanviljely. 1900-luvun alussa alkanut kenkien valmistus antoi monelle asukkaalle elannon. Aluksi suutarit tekivät kenkiä kotonaan, mutta vuonna 1956 perustettiin kenkätehdas Moisio tilalle, joka myöhemmin muutti Laviantien varteen. Kenkien valmistus on vaikuttanut alueen rakennuskantaan, mikä näkyy 1920-1930-luvulla rakennettujen asuinrakennusten määrässä. Susikosken perustettiin mylly jo vuonna 1785 ja saha vuonna 1845. Alueen maisemassa näkyy maanviljelyn lisäksi se, että alueella harjoitetaan jonkun verran karjataloutta.
4.4. Rakennettu ympäristö	Asutus on melko harvaa ja keskittynyt melko tasaisesti ison laakson ja sivulaaksojen reunoille eikä isoja asutuskeskuksia ole. Riihon alueella asutus seurailee selänteiden reunoja ja tien varrella olevia kumpareikkoja.
4.4.1. Alueelle tyypillinen ja perinteinen asutustyyppi	Asutus on melko harvaa ja keskittynyt melko tasaisesti ison laakson ja sivulaaksojen reunoille eikä isoja asutuskeskuksia ole. Riihon alueella asutus seurailee selänteiden reunoja ja tien varrella olevia kumpareikkoja. Maisema-alueen asutus on suurimmaksi osaksi tienvarsi-asutusta, joka on tyypillistä seudulle.
4.4.2. Nykyisen asutuksen suhde maisemarakenteeseen, muinaisjäännösten sijaintiin ja perinteiseen asutukseen.	Maisema-alueella on kaavalla ohjattu ja määritelty uudisrakentamiselle sopivat alueet. Kaavassa on säilytetty keskeiset vesistöjen ja avointen peltomaisemien muodostamat alueet, joille ei saa rakentaa. Muualla, maisema-alueisiin kiinteästi liittyvillä reunavyöhykealueilla, rakentamista ohjataan. Kaavassa on osoitettu myös maiseman kannalta merkityksellisiä alueita, jotka sopivat haja-asutusluontoiseen rakentamiseen. Ranta-alueilla rakennuspaikat on osoitettu mahdollisuuksien mukaan rannan läheisyydessä sijaitseville metsiköiden alueelle. Alueen sisällä olevat muinaisjäännökset sijoittuvat osin vanhan, osin uuden asutuksen läheisyyteen tai pihapiireihin.
4.4.3. Rakennetun ympäristön inventoinnit	Vihteljärven ja Riihonlahden kulttuurimaisemat ovat RKY 1993 alueita. Edellisten alueiden lisäksi Aluskylän-Niemenkylän kulttuurimaisema ja Susikoski on myös Satakunnan kulttuurihistoriallisesti arvokkaita alueita.

4.4.4. Muita maiseman kannalta merkittäviä rakennuksia ja rakenteita	Yksittäisistä rakennuksista on mainittava klassisistinen seuratalo Toukola vuodelta 1936 sekä Seppälä-Puuskan ja Puuskan tilojen rakennusryhmät 1900-luvun alkupuolelta. Edustavan kokonaisuuden muodostaa myös Ruonilan tilan rakennusryhmä vuosisadan vaihteesta. Vihteljärven alueelle tyyppillinen kuisti on Koskelan päärakennuksessa. Suodenniemelle johtavan tien varrella on Voipion vanha rakennusryhmä, johon kuuluu kauniskuistinen päärakennus 1800-luvulta, vanha luhtiaitta, navetta ja hirsinen makasiini. Rajahalmeen pihapiiriin kuuluu vanhan torpan lisäksi aitta ja riihi. Mattilan aitat ovat peräisin 1700-luvulta. Sikalan klassisistisessa pakarirakennuksessa on aikoinaan toiminut mm. kansakoulu. Etelämpänä sijaitsee maisemallisesti edustavasti Ruonin entinen kansakoulurakennus vuodelta 1930 sekä Kouran tilan rakennusryhmä, jonka kaksi asuinrakennusta on vuosilta 1904 ja 1915. Tilakokonaisuuteen kuuluvat lisäksi kivinavetta vuodelta 1909 sekä kivinen vilja-aitta. Suuriniemessä on kaksi vanhaa aittaa, joista toinen on vuodelta 1790 ja toinen vuodelta 1810. Myllykylässä on vuonna 1897 rakennettu yksikaarinen Sampasjoen ylittävä kivisilta. Sampaskosken ylittävä yksikaarinen kivisilta on vuodelta 1898. Huidan päärakennus on viimeistään 1800-luvulta. Vanhaa rakennuskantaa on myös Riihon Susiniemessä, jossa vanha päärakennus on vuodelta 1880. Riihonlahden pohjukassa sijaitsee Lavian vanha osuusmeijeri, jonka valkea tehdasrakennus on vuodelta 1938.
4.5. Perinnemaisemat	Erilaisia pieniä perinnebiotooppi / perinnemaisemia alueella on noin 14 kpl. Ne pitävät sisällään laitumia, tuoreita niittyjä, hakamaita/kallioketoja. Kulhuan laitumet M-, Jankkarin laitumet P, Kouran laitumet P, Haapasillan lammashaka P-
4.6. Identiteettitekijät, symbolitekijät	Hämeenkanalla sijaitseva Kuninkaanlähde on saanut nimensä Kuningas Adolf Fredrikiltä. Hän kulki Hämeenkanantietä seurueineen vuonna 1752 ja pysähtyi virkistäytymään lähteelle, joka oli silloin tärkeä levähdyspaikka. Sampaskosken ympäristössä käytiin vuonna 1918 suuri taistelu, jonka muistomerkki on tienvarressa. Ilmari Kianto oleskeli Susikosken työnjohtajan asunnossa vuonna 1946. Talon seiniltä on yhä luettavissa hänen hengentuotteitaan.
4.7. Matkailu- ja virkistyskäyttö	Kankaanpään puolella on Kuninkaanlähteen maauimala ja Kaukojärven uimaranta, Hämeenkanalla on ampumahiihtostadion ja valaistu latu. Lavian puolella on Vuorijärven uimaranta. Karhijärvellä on melonta- ja moottorikelkkailureittejä.
4.8. Kuvailu, kulttuuripiirteet	Maisema-alueen asutus on tavallisesti keskittynyt selänteen reunavyöhykkeelle viljelymaiseman yläosaan tai peltojen keskellä oleville metsäisille saarekkeille. Suurilla, karuilla selännealueilla ei ole asutusta lainkaan, mutta pienetkin viljavat murroslaaksot selänteen sisällä ovat houkutelleet asukkaita. Hämeenkanan harjunreunavyöhykkeellä sijaitsevat kylien vanhimmat asuinpaikat ja näillä alueilla sijaitsee nykyisinkin osa vanhimmista tiloista. Myöhemmin reunavyöhykkeiden asutus on tiivistynyt ja nykyisin voimakkain asutuskeskittymä on Vihteljärven koillisrannalla. Se jatkuu miltei yhtäjaksoisena nauhana kaakkoon, kapean murroslaakson reunalla. Toinen vanha asuinpaikka sijaitsee Polvenkulmalla, murroslaakson ja päälaakson risteyskohdassa. Täällä maasto on kumpareista ja muusta maastosta nousseet kummut ja mäet ovat tarjonneet edullisia asuinpaikkoja. Alueen maatalous on elinvoimaista ja tilat hyvin hoidettuja ja suhteellisen vauraita. Vanhan rakennuskannan lisäksi maisema-alueella on runsaasti myös uusia rakennuksia, jotka on osattu sijoittaa perinteiseen maisemaan melko tasapainoisesti.
5. MAISEMAKUVA	Maisema-alue keskittyy järviältaiden ketjun muodostaman laakson rinteille. Maiseman peruselementtejä ovat järvet, rinteiden kumpuilevat viljelykset sekä laakson molemmin puolin metsäisinä kohoavat selänteet. Maisema-alue kapenee ja maasto on kumpuilevampaa eteläosassa jokien varsilla, jonka jälkeen se taas laajenee Karhijärven rantaan tultaessa. Ruhjelaakson peltoalueet ovat kapeita ja rikkonaisia, joita jyrkät kallioalueet ympäröivät. Karhijärveen laskevia peltoja rytmittävät metsäiset saarekkeet ja harjanteet, joihin on keskittynyt asutusta alueen reunalla olevien metsäisten selänteiden lisäksi. Viljelymaisemaa täydentävät vanhat ja hyvin hoidetut tilakeskukset pihapiireineen ja puistoineen. Maisemakuvan monipuolisuutta lisäävät tuuheat metsäsaarekkeet, paikoin viljelymaiseman keskellä olevat näyttävät maisemapuut sekä laakson pohjalla kiemurtelevaa jokea seuraava rantakasvillisuus. Avoin järvenrantamaisema on laidunnuksen vähentyessä ja paikoin loputtua kuitenkin vähitellen umpeutumassa. Myös rantojen loma-asutuksen lisääntyminen rikkoo paikoin maisema-alueen rantamaisemia.
6. RAJAUS	Vihteljärvi-Riiholahti kulttuurimaisema-alueen rajausta laajennetaan etelän ja lännen suuntaan Lavian kunnan puolella. Uusi laajempi maisema-alue käsittää jokien ja järvien luoman ketjun kokonaisuudessaan Hämeenkanalta Karhijärvelle saakka. Lisäksi kokonaisuudessa on mukana Museoviraston vuoden 1993 inventoinnin mukainen valtakunnallisesti merkittävä Riiholahten kulttuurimaisema (RKY 1993), jonka alueella on myös arvokas luonnonsuojelualue.

7. KUVAILUTEKSTI

Maisemakuva:

Vihteljärvi-Riihonlahden kulttuurimaisema-alue edustaa Pohjois-Satakuntalaista järvisuuta. Jääkauden muovaamaan karuun ruhjelaaksoon on syntynyt tasapainoinen järvien ja jokien yhdistämä verrattain vauras ja laaja maatalousmaisema. Maisema-alue keskittyy laakeiden järvi- ja jokeiden muodostaman laakson rinteille sekä Karhijärven pohjoisrantaan. Ruhjelaakson itäreunaa rajaa pohjoisessa laaja harjuselänte, joka on koko maiseman selkäranka. Muuten maisema-alueella rajaavista selänneistä työntyy pieniä niemimäisiä selänneitä viljaville savikoille ja hienojakoisen maa-aineksen alueille. Laakson eteläosassa viljavat peltoalueet polveilevat paikoin melko jyrkkien, maiseman ja luonnon kannalta arvokkaiksi luokiteltujen kallioalueiden ympärillä. Maiseman peruselementtejä ovat järvet, rinteiden kumpuilevat viljelykset sekä laakson molemmin puolin metsäisinä kohoavat selänneet ja kalliot. Maisema-alueen pohjoisosan kumpuilevien peltojen jälkeen ruhjelaakso kapenee Lavian puolelle tultaessa. Ruhjelaakson kallioisen ja kapean eteläosan jälkeen maisema laajenee Karhijärven rantapelloiksi. Loivasti kumpuilevia ja Karhijärven viettäviä peltoja rytmittävät metsäiset saarekkeet ja harjanteet. Maisemakuvan monipuolisuutta lisäävät tuuheat metsäsaarekkeet, paikoin viljelymaiseman keskellä olevat näyttävät maisemapuut sekä laakson pohjalla kiemurtelevaa jokea seuraava rantakasvillisuus.

Luonnonpiirteet:

Vihteljärvi-Riiholahti kulttuurimaiseman pohjoisreunaa rajaa Hämeenkaan harjumainen muodostelma. Hämeenkangas on myös merkittävä pohjaveden muodostumisalue ja alueen reunoilla sijaitsee useita lähteitä. Kuuluisin lähde, Kuninkaanlähde, sijaitsee maisema-alueella. Laakson pohjalla kulkee vesireitti, joka saa alkunsa Kuninkaanlähteestä. Alueen pienet järvet muodostavat pohjois-eteläsuuntaisen pienten järvien ketjun. Nämä pienten jokien ja purojen toisiinsa yhdistävät järvet ovat nimeltään Kuolemainen, Vihteljärvi, Kaukolanjärvi, Sollalahti, Ruojärvi, Vuorijärvi, Härkäjärvi ja Susijärvi. Susijärvestä vedet laskevat Susikosken kautta Karhijärveen. Järvistä suurin osa on topografialtaan laakeita, loivarantaisia ja hyvin matalia. Järvet ovat vaarassa umpeutua ja ne alkavat tosin paikoin muistuttaa hitaasti virtaavaa jokea. Järvien mataluus johtuu osaksi siitä, että niiden vedenpintaa on laskettu viljelysmaan lisäämiseksi.

Hämeenkaan rantavallit ovat geologisesti edustavaa luonnonmaisemaa ja kuuluvat valtakunnalliseen harjunsuojeluohjelmaan sekä Natura 2000 -verkostoon. Kuninkaanlähde ja puro ovat luonnontilaisia ja niiden alueella kasvaa uhanalaisia kasveja. Alueet ovat luokiteltu luonnonsuojelualueiksi. Myös rehevöityneet Riiholahti ja Riiholahti ovat luonnonsuojelualueita. Avoin järvenrantamaisema on laidunnuksen vähentymisen ja osittaisen loppumisen seurauksena umpeutumassa. Hämeenkaan karulla hiekkamaalla kasvaa puhtaita männiköitä. Laakson länsireunoilla on tuoreita ja lehtomaisia kangasmetsiä, koska alue on selännealueita ravinteikkaampaa. Pienialaisia soita on runsaasti. Hämeenkaan ja ruhjelaakson ulkopuolella on myös laajoja suoalueita, mutta varsinaisella maisema-alueella isommat suot ovat pohjoisessa. Esimerkkejä soista ovat Myllykulman alueella oleva Leponeva, Vihteljärvellä oleva Vihannankeidas ja Jankkarinkulman Iso-Rastaus.

Kulttuuripiirteet:

Maisema-alueen asutus on keskittynyt selänneen reunavyöhykkeelle viljelymaiseman yläosaan tai peltojen keskellä oleville metsäisille saarekkeille. Suurilla, karuilla selännealueilla ei ole asutusta lainkaan, mutta pienetkin viljavat murroslaaksot selänneen sisällä ovat houkuttelleet asukkaita. Hämeenkaan harjunsuojelualueella sijaitsee kylien vanhimmat asuinpaikat ja näillä alueilla sijaitsee nykyisin osa vanhimmist tiloista. Myöhemmin reunavyöhykkeiden asutus on tiivistynyt ja nykyisin voimakkain asutuskeskittymä on Vihteljärven koillisrannalla, joka jatkuu miltei yhtäjaksoisena nauhana kaakkoon, kapean murroslaakson reunalla. Toinen vanha asuinpaikka sijaitsee Polvenkulmalla, murroslaakson ja päälaakson risteyskohdassa. Täällä maasto on kumpareista ja ympäristöään korkeammalle kohoavat kummut ja mäet ovat tarjonneet edullisia asuinpaikkoja. Etelässä Riiholahti-alueella asutus seurailee selänneiden reunoja ja tien varressa olevia kumpareita. Maisema-alueen asutus on suurimmaksi osaksi seudulle tyypillistä tienvarsi-asutusta. Alueen maatalous on elinvoimaista ja tilat ovat hyvin hoidettuja ja suhteellisen vauraita. Vanhan rakennuskannan lisäksi maisema-alueella on runsaasti uusia rakennuksia, jotka on osattu sijoittaa perinteiseen maisemaan melko tasapainoisesti. Susikosken alue on historiallinen mylly- ja saha-alue, jossa on edelleen sahatuotantoa.

Maiseman muotoutumiseen on vaikuttanut järvien lasku 1800- ja 1900-luvun vaihteessa. Alueen maankäytön vaiheista selviää hyvin, kuinka joen varrella olevat alueet ovat laajentuneet ja muuttuneet kuivatuksen johdosta niityistä pelloiksi. Alueen perusrakenne on ollut hyvin samanlainen 1850-luvulta lähtien. Asutuksen lisääntymisen seurauksena peltoja raivattiin lisää. Asutus kasvoi alueella voimakkaasti aina vuoteen 1926, jonka jälkeen kasvu on tasaantunut. Seuraava väestön voimakkaampi lisääntyminen Vihteljärven alueella johtui todennäköisesti alueella toimivasta kenkäteollisuudesta. Lavian puolella viljelykäyttöön sopivat maa-alat oli raivattu pelloiksi vuoteen 1926 mennessä, mutta Kankaanpään Vihteljärven puolella peltoja on raivattu aina 1980-luvulle asti. Karhijärven rannalla olevat pellot ovat olleet 1900-luvun alusta lähtien nykyisessä laajuudessaan viljelykäytössä. Ainoastaan Riihonlahden ja Riihonlammin etelän puoleiset pellot olivat vielä niittyinä. Ruhjelaaksoon liittyvät murroslaaksot ja niiden väliin jääneet viljelykseen sopivat alueet on otettu myös viljelykäyttöön. Nykyään osa pelloista on poistettu viljelykäytöstä istuttamalla niille puita. Vesistön länsipuolella kulkeva yleinen tie valmistui vuonna 1890 ja sen linja säilyi pitkään samana. Nykyinen Pohjanmaantie valmistui vuoteen 1982 mennessä ja se noudattaa suurimmalta osalta vanhoja linjauksia Kankaanpään puolella, mutta Lavian puolella tie on muuttunut suurimmalta osalta. Alueen pohjoisosassa, Hämeenkaan päällä kulkenut Kyrönkankaantie on ollut 1600-luvulle asti ainoa tie Hämeestä Pohjanmaalle. Ratsu- eli postitieksi se raivattiin 1630-luvulla.

Yksittäisistä rakennuksista on mainittava klassistinen seurantalokoulu Toukola vuodelta 1936 sekä Seppälä-Puuskan ja Puuskan tilojen rakennusryhmät 1900-luvun alkupuolelta. Edustavan kokonaisuuden muodostaa myös Ruonilan tilan rakennusryhmä vuosisadan vaihteesta. Vihteljärven alueelle tyypillinen kuisti on Koskelan päärakennuksessa. Suodenniemen johtavan tien varrella on Voipion vanha rakennusryhmä, johon kuuluu kauniskuitinen päärakennus 1800-luvulta, vanha luhtiaitta, navetta ja hirsinen makasiini. Rajahalmeen pihapiiriin kuuluu vanhan torpan lisäksi aitta ja riipi. Mattilan aitat ovat peräisin 1700-luvulta. Sikalan klassistisessa pakarirakennuksessa on aikoinaan toiminut muun muassa kansakoulu. Etelämpänä sijaitsee maisemallisesti edustava Ruonin entinen kansakoulurakennus vuodelta 1930 sekä Kouran tilan rakennusryhmä, jonka kaksi asuinrakennusta ovat vuosilta 1904 ja 1915. Tilakokonaisuuteen kuuluvat lisäksi kivinavetta vuodelta 1909 sekä kivinen vilja-aitta. Suuriniemessä on kaksi vanhaa aittaa, joista toinen on vuodelta 1790 ja toinen vuodelta 1810. Vuonna 1897 Sampasjoen yli rakennettiin Myllykylän yksikaarinen kivisilta. Vuonna 1898 rakennettiin myös Sampakosken yli yksikaarinen kivisilta. Huidan päärakennus on viimeistään 1800-luvulta. Vanhaa rakennuskantaa on myös Riihon Susiniemessä, jossa vanha päärakennus on vuodelta 1880. Riihonlahden pohjukassa sijaitsee Lavian vanha osuusmeijeri, jonka valkea tehdasrakennus on vuodelta 1938.

Maisema-alueella on kaavalla ohjattu ja määritelty uudisrakentamiselle sopivat alueet. Kaavassa on säilytetty keskeiset vesistöjen ja avointen peltomaisemien muodostamat alueet, joille ei saa rakentaa. Muualla, maisema-alueisiin kiinteästi liittyvillä reunavyöhykealueilla, rakentamista ohjataan. Kaavassa on osoitettu myös maiseman kannalta merkityksellisiä alueita, jotka sopivat rakentamiseen. Ranta-alueilla rakennuspaikat on osoitettu mahdollisuuksien mukaan rannan läheisyydessä sijaitseville metsäisille alueille. Rantamaisemassa sijaitsee jonkin verran uutta rakennuskantaa ristiriidassa historiallisen ja avoimen maisemakuvan kanssa.

8. ARVIOINTI	
8.1. Arvoluokka	Valtakunnallisesti arvokas
8.2. Arviointiteksti	Vihteljärvi-Riihonlahti kulttuurimaisema edustaa Pohjois-Satakuntalaista järvisuuta, missä karuun ruhjelaaksoon on syntynyt tasapainoista järvien ja jokien ketjun yhdistämää, verrattain vaurasta ja laajaa maatalousmaisemaa.
9. LIITTEET	
9.1. Karttaliitteet	
9.2. Valokuvat	1317, Näkymä Vihteljärvelle.
	1323, Näkymä Vihteljärvelle.
	1336, Näkymä itään Kulhuanmäelle.
	1395, Näkymä pohjoiseen Kortenevalta.
	1399, Näkymä Ruoninsillalle.
	1547, Näkymä kaakkoon.
	1577, Näkymä Karhijärvelle.
	1726, Näkymä Tuunajärventieltä kaakkoon.
	Vihteljärvi kesä 13 023, Näkymä Riihonlammille.
	Vihteljärvi kesä 13 066, Näkymä pohjoiseen Kylmälahdelle
	Vihteljärvi kesä 13 083, Näkymä lounaaseen Karhijärvelle
	Vihteljärvi kesä 13 126, Sampaskosken taistelujen muistomerkki.
	Vihteljärvi kesä 13 160, Näkymä Ruojärven yli itään.
	Vihteljärvi kesä 13 160, Näkymä lounaaseen rehevöityneelle vesialueelle.
	Vihteljärvi kesä 13 191, Näkymä Sävintieltä luoteeseen.

Vihteljärvi kesä 13 198, Näkymä kaakkoon Kaukojärvellä.